

УДК: 94(37).07:327.5"03/02"(38) + 94(37-11):323.1

Р.П. Кучма

**ІНТЕГРАЦІЯ ДЕРЖАВ ЕЛЛАДИ ТА ПОНТУ ЕВКСИНСЬКОГО ДО
СКЛАДУ РИМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (III–II СТ. ДО Р. Х.)**

Стаття присвячена дослідженню становлення римської гегемонії у контексті воєн III–II ст. до Р.Х. на території Еллади та Понту Евксинського (Причорномор'я). Прослідковуючи процес трансформації Римської республіки з регіональної сили на імперію, особлива увага приділяється процесам інтеграції держав Еллади та Понту Евксинського, які відрізняються від інтеграційних процесів щодо варварських суспільств Італії та Іберії. Дослідження відбувається через призму концепції М. Манна «Імперія домінування». Виділено три етапи інтеграції: партнерство/союзництво, встановлення клієнтських відносин та пряма інтеграція через перетворення на римську провінцію. Розглядається також вплив унікальних практик, що були запроваджені під час інтеграції як-от «свобода греків», романізація через практики взяття заручників місцевих еліт, що ілюструє гнучкість римської інтеграційної політики. Наголошується, що процес інтеграції греків відбувався шляхом військової, дипломатичної та економічної гегемонії, що забезпечило безальтернативність їхньої інтеграції.

Ключові слова: римська експансія, інтеграція, романізація, клієнтські держави, Еллада, Причорномор'я, античне суспільство, «свобода греків»

DOI 10.34079/2518-1521-2025-15-42-42-49

Актуальність. Становлення Римської держави як гегемона в Середземномор'ї відбувалося через майже безперервні війни за вплив III–II ст. до Р. Х. Ця доба римської історії традиційно розглядається як точка біфуркації римської громади. Здобуття першості в Середземному морі не створювало Римській державі гарантії збереження цього становища надалі, що змусило їх стати на неминучий шлях трансформації свого державного устрою з регіональної сили в імперію. Східний напрям експансії став повноцінним викликом для Римської держави. Попередній інтеграційний досвід варварських племен Італії та Іберії значно відрізнявся від тих практик, що були присутні під час інтеграції держав Еллади та Причорномор'я. Римлянам довелося мати справи з державами, що перебували на однаковому рівні цивілізаційного розвитку. Дослідження цього явища спрямовує нас на глибше розуміння процесів творення античних імперій та дає змогу визначити інтеграційні виклики та переосмислити участь інтегрованих держав у творенні імперії. **Метою** цієї статті є аналіз процесу становлення римської першості та інтеграції завойованих територій на прикладі держав Еллади та Понту Евксинського.

Джерельна база дослідження представлена античними авторами, серед яких були очевидці тих подій. Автор «Загальної історії» Полібій відкриває цей перелік. Він був не лише прямим очевидцем, але й учасником цих подій. Бувши греком за походженням, він є прикладом інтеграції еллінів у римську громаду. Його праця була покликана пояснити феноменальний успіх римлян у становленні як світової держави. Його свідчення містять унікальні описи, де більша увага зосереджувалась саме на взаємодії держав Еллади та Причорномор'я з Римом. Також джерельна база дослідження представлена істориками більш пізньої доби — Титом Лівієм, Аппіаном

Александрійським та Плутархом зі Хіроней. Їх історичний доробок є частиною іншого, римського погляду на процеси інтеграції в досліджуваний нами період. Їх праці містять посилання на істориків спадщина яких для нас втрачена, що творить цінність цих джерел.

Історіографія проблеми представлена науковим доробком істориків антикознавців: А. Екстейна, В. Гарріса, Дж. Бріцці та Т. Моммзена. Їхній доробок представлений через концепцію спільності греко-римського світу, що зумовило створення певного історичного канону в їхній нерозривності, зокрема через античну школу Т. Моммзена. Українське антикознавство не торкалося вивчення цієї проблеми. Перебуваючи під впливом формаційної теорії, вітчизняне антикознавство переймало стереотипи та канони саме цієї наукової школи. Популяризація нових концепцій на нашу думку лише сприятиме розвитку українського антикознавства.

У нашому дослідженні ми спираємося на концепцію М. Манна «імперія домінування» (Манн, 2012, р. 275). Її сутність полягає в використанні безпосередньо військового впливу як головного інтеграційного інструменту для створення держави імперського типу. Інтеграційні процеси, на його думку, відзначалися трьома ступенями взаємодії: 1) зона під безпосереднім контролем, що перебувала у прямому контролі римського сенату; 2) зона дипломатичного контролю через залежних союзників і клієнтів; 3) зона зовнішнього впливу, представлена рівноправними союзниками. Ключовим фактором серед яких є розширення зон впливу через військову присутність у вигляді гарнізону на місцях.

Становлення римської першості у античному світі відбувалося у процесі боротьби за гегемонію у Середземному морі. Елліністичні держави заклали абсолютно новий баланс сил у цьому регіоні. Він підтримувався за рахунок тристороннього балансу Македонської, Птолемейської та Селевкідської держав. Унаслідок занепаду держави Птолемеїв розпочалась військово-політична криза викликана порушенням балансу сил у цьому регіоні.

До початку другої Пунічної війни (218–201 р. до Р. Х.) Римська республіка вже мала практику інтеграції завойованих територій, наприклад, провінції Сицилія. Проте характерних планів, які б передбачали східну експансію, ми не знаходимо. Мотивацію поширення римського впливу у цьому регіоні А. Екстейн пов'язує з практикою гегемонних воєн (Eckstein, 2008, р. 273). Роль Риму полягала у тому, що на загальній політичній арені він став заміником Єгипту Птолемеїв. Проте ця роль випала йому у контексті боротьби під час другої Пунічної війни.

Македонський цар Філіп V прагнув використати цей шанс для відновлення свого впливу на Балканах. Його союзництво з Карфагеном зумовило стратегічну необхідність втручання Риму в цей регіон (Polybius, 1962, 9.2). Щоправда, римляни тут не мали значної військової присутності. Головний тягар війни випав на Етолійську лігу, що перебувала під загрозою вторгнення з боку Македонії. Звичною практикою для тодішніх держав було звертатись про захист чи допомогу. Для греків це відкривало простір для політичних маневрів вони зверталися до різних гегемонів для реалізації власних амбіцій. Союзні відносини з етолійцями були ініційовані римлянином Марком Валерієм Левіном, що пропонував щедрі умови союзництва: «за тим, що одні мають рівні права з нами у громадянстві, а інші мали щастя у пошані бути союзниками» (Livy, 1935, 26.24) Тому перший етап налагодження інтеграції – було встановлення рівноправних союзницьких відносин.

Участь римлян у цій війні була обмежена. Хоча вона була продиктована радше викликами війни з Карфагеном, а саме проти їхнього союзника – Філіпа V Македонського. Головний тягар бойових дій накладався на етолійців, проте з морською

підтримкою з боку римлян у розмірі 25 квінкверем. Результат миру, що був встановлений під час першої Македонської війни не визначив переможця, хоч і встановив окремі територіальні розмежування між цими державами. Етолійська ліга, хоч вимагала більших територіальних надбань для себе була змушена погодитись з таким формуванням миру. Реальної римської присутності тут не встановилося, проте баланс сил було відновлено.

Друга Македонська війна передбачала продовження війни за гегемонію у Середземному морі. Щойно завершивши кампанію проти Карфагена у межах Другої Пунічної війни. Рим зіштовхнувся зі наростаючим впливом держави Селевкідів, а саме Антіоха III. Політика останнього вимагала від римлян виняткової дипломатичної гнучкості. Бріцці пов'язує це з так званим «військовим психозом» спричиненим Ганнібаловою війною (Бріцці, 2021, с. 74). Налякані повторення цих подій, враховуючи, що Ганнібал перебував на той час у царстві Антіоха III, то римляни воліли завдати випереджального удару, ніж мати на своїх кордонах союз, що може обернутись проти них. Сутність цієї війни не змінилась. У черговий раз Філіп прагнув повернути свій вплив на Балканах.

Поразка під Кіноскефалах (197 р. до Р. Х.) остаточно унеможливила ці плани. Філіпу нав'язали договір, що обмежував його вплив лише Македонією і звільняв від його впливу міста Еллади. Проте про цілковите підкорення не йшлося (як би цього не хотіли представники Етолійської ліги). Тит Квінкцій Фламіній, на думку Моммзена, розглядав збереження Македонії як потенційний буфер між еллінами та «напівдикими фракійцями» (Mommson, 1874, р. 140). Це вплинуло на події Антіохової війни, оскільки Філіп зайняв сторону римлян виступивши проти своїх колишніх союзників, що значно ускладнило становище Антіоха.

Друга Македонська війна встановила особливу політику щодо греків, що дослідник Екстейн пов'язав з істориком Полібієм, який назвав це «свободою греків» під час проголошення Істмійської декларації (Eckstein, 2008, р. 283). Греки були оголошені вільними від македонського впливу й отримали можливість жити за власними законами без римського втручання. Частково це пояснюється прагненням закріпити партнерство з греками, нав'язавши їм такий союз, який був зрозумілим і доступним як їх власна практика симмахії³. Уникаючи римської військової присутності в цьому регіоні, вони все ще мали надзвичайно обмежені амбіції щодо державної експансії. Розглядаючи це через концепцію М. Манна, то відзначаємо, що Еллада за дві Македонські війни все ще перебуває в зоні зовнішнього контролю.

Гарріс надає своє бачення цього аспекту, проголошення грецької свободи є актом встановлення римського протекторату над греками (Harris, 1979, р. 142), що стало ключовим фактором загострення стосунків між Селевкідами та Римом.

Наявний конкуруючий гегемон у особі Антіоха III гостро ставив питання про необхідність збереження союзницьких відносин з греками. Хоч доля Еллади була передана у руки її мешканців, римський вплив закріплювався через утворення тут «римських партій». Вони формувались за рахунок частої практики дипломатичних місій, представники яких отримували значні переваги у вирішенні питань на користь своєї громади підкреслюючи свої заслуги перед Римом. Інший спосіб створення лояльних Риму місцевих еліт відбувалось через практику надсилення заручників у якості гаранту виконання договорів. Не варто вважати римлян засновниками цієї практики, проте від неї вони отримали найбільше користі для себе. Від подій першої Македонської війни не припиняються свідчення про її активне застосування. Часто це

³ Симмахія – військово-політичний союз між полісами для ведення спільних наступальних дій.

нащадки впливових еліт та їх найближчих друзів чи свити. Надання у якості такого заручника старшого сина Філіпа V — Деметрія та його друзів стає яскравим прикладом подібної практики. Вихований у римському дусі, він встановив там дружні стосунки з римськими нобілями. Що відіграло значущу роль у відносинах між Римом і Македонією, що воліла мати справу з Деметрієм більше ніж зі самим Філіпом V. Будучи спадкоємцем македонської держави він мав би стати надійним союзником для Риму, проте його передчасна загибель завадила цим планам здійснитись.

Набір заручників з числа дітей місцевої знаті був ефективним методом формування імперської ідентичності у тих, хто не був римлянином за походженням, проте за духом та вихованням належав йому. Успішним прикладом такої інтеграції є Деметрій I Сотер, який будучи заручником Риму почав себе ідентифікувати з новою Батьківщиною (Polybius, 1962, 31.12) і просячи у сенату підтримки своїх спадкових претензій.

Такою ж практикою скористався і Нікомед II з Віфінії, що перебуваючи у посольстві до сенату, заручився їх підтримкою і скинув свого батька з престолу. Таким чином закріпив союз з Римом. Він став настільки міцним, що у подальшому зі смертю його онука - Нікомеда IV вся територія Віфінії перейшла у спадок Римській державі (Appian, 1899, 2.8).

Римський вплив закріпився в регіоні після завершення Антіохової війни, яка остаточно усунула Антіоха III як потенційного гегемона. Договір, описаний Полібієм передбачав значні військові, морські та політичні обмеження для Селевкідів (Polybius, 1962, 21.45). На прикордонних територіях була утверджена влада прихильних до Риму Пергаму та Родосу, що мало забезпечити безпеку прикордоння на суші і морі без постійного перебування тут римських гарнізонів там. Проте військові походи проти колишніх союзників Антіоха здійснені консулом Гнеєм Манілієм Вульсоном створили прецедент перебування римських гарнізонів у досліджуваному нами регіоні. Еллада опинилась у формі дипломатичного контролю, поглибивши свою інтеграцію з римською державою. Важливо означити, що контроль відбувався не лише безпосередньо римськими військами, але й військами союзників. На певний час після цього римляни охолонули до справ Балканського півострова утвердивши там владу своїх союзників та клієнтів.

Лише за умов першості у Середземному морі Рим зміг почати процеси трансформації своєї держави у імперію. Цей процес став знаковим, адже до цього римською практикою було уникати надмірного розширення за межі Італії. І окрема консервативна частина сенату на чолі з Марком Порцієм Катонем Цензором підтримувала цю ідею. Проте вона поступилася практикам утилітаристів, що прагнули використати провінції для власного збагачення.

Інтеграційні процеси в цьому регіоні відрізнялися від тих, що були притаманні Апеннінському півострову. Тут не спостерігається звичної для італіків романізації шляхом асиміляції та колонізації. Римський вплив у цьому регіоні відчувався як насаджений протекторат, покликаний покінчити з постійними чварами та окремими амбіціями полісів. Закінчивши «темні часи» безперервних конфліктів і замінивши його відносною стабільністю. Рим перетворився на міжнародного арбітра, який майже на постійній основі займався вирішенням питань налагодження миру та політичної кон'юнктури у цьому регіоні.

Пояснює такий феноменальний успіх в інтеграції іншої цивілізації Екштейн, через «взаємопов'язаність» Східного і Західного Середземномор'я. Дослідник пов'язує це з греко-римською спільністю яка полягала в присутності елліністичних основ у кожній із цивілізацій (Eckstein, 2008, p. 236) Проте повністю погодитись з таким

твердженням ми не можемо, оскільки рівноправного партнерства між цивілізаціями в час завершення Македонських воєн ми відзначити не можемо. Натомість чітко простежуються тенденції утвердження військово-морського домінування під зверхністю римлян. Це не була практика прямої військової присутності, а *нав'язування* різних форм залежності через військово-політичну першість у цьому регіоні. Так, на прикладі Третьої Македонської війни, наступник Філіпа V – Персей – спробував заперечити нав'язаний римлянами стан речей. Охоплена антиримськими настроями Еллада, на думку Моммзена, охоче б пішла на повстання і підтримала македонця, проте, нестача рішучості завадила скористатися цією перевагою (Mommson, 1874, p. 151). Після битви біля Підни (168 р. до Р. Х.) Персей був переможений, а Македонська держава знищена.

Римляни порушили свою колишню практику поблажливих договорів щодо Македонії. Саме там були утворені чотири союзи, за прикладом грецьких. Надані свободи були схожими з тими, що колись надавалися грекам після Першої Македонської війни (Livy, 1935, 45.29). Однак накладені на них обмеження стосувалися міжсоюзної комунікації (македонським союзам забороняли шлюби і торгівлю між собою) та окремих галузей, зокрема видобутку золота і срібла. Про об'єми яких зазначає Лівій, вказуючи, що накопичення Персея перевершували статки його батька завдяки цим копальням (Livy, 1935, 45.40).

Позбавившись конкурентів, Рим від партнерства переходить до ідеї зверхності над колишніми союзниками. У цьому випадку бути союзником більше не означало рівноправність. Союзництво за прикладом італійських общин (Кучма, 2022, с. 60-64) означало збереження самоврядування з накладенням на них певних обов'язків на підставі укладання персонального договору. Отримання римського громадянства в 87 р. до Р. Х. стало останнім виявом повної інтеграції італіків, які повністю перейняли весь перелік обов'язків, проте не прав римських громадян. Подібний статус знаходимо у договорі, наданому Етолійській лігії та укладеному 189 р. до Р. Х (Polybius, 1962, 21.32). Така ж сама ситуація з дружбою та союзництвом стосується й пізнішої війни з галатами під проводом Гнея Манлія Вульсона. Похід якого Лівій описує як допомогу Пергамському царству в боротьбі проти їхніх непримиренних ворогів, а також каральний проти колишніх союзників Антіоха, виявився радше грабіжницьким ніж таким що був вказаний античним автором. Союз з Римом, у цьому випадку отримували виплатами золотом та зерном. Після цього держава опинялася у залежному статусі, що підкріплювався окремими декретами, які передбачали нормування постачання військових матеріалів для римських легіонів (Polybius, 1962, 28.3; Livy, 1935, 43. 17).

На відміну союзницьких держав, існували і клієнтські держави, що формально зберігали свою незалежність, хоч і лишались у римській сфері впливу. Вони часто отримували широкі земельні надбання від завойовницьких кампаній, наприклад Пергамське царство чи Родосу. Особливу увагу тут варто приділити пергамському царю Евмену II, який у промовах виступає не як незалежний правитель, що прийшов отримати те, що йому належить за правом переможця і союзника Риму. Його манера звернення є радше промовою залежного, ніж рівного серед рівних. (Polybius, 1962, 21.20; Livy, 1935, 37.53).

Важливим етапом римської інтеграції стало впровадження римського законодавства. Вирішальним стало втручання у «свободу греків» Полібій відзначає на межі 180-179 р. до Р. Х. і пов'язує це з промовою Каллікрата. Останній закликав римський сенат втрутитись у справи Еллади та встановивши там зверхність своїх законів і відповідно посиливши впливи «римської партії» там на місцях

(Polybius, 1962, 24.12). Відправка Авла Гостінія Манціна у 169 р. до Р.Х. з проконсульськими повноваженнями у Елладу, за умови, що відповідних провінцій не було створено свідчить про реалізацію насадження римського законодавства через систему декретів. Вона мала замінити впроваджену раніше практику «свободи греків». Усі антиримські партії, зокрема колишні македонські, втратили свій вплив. Лівій описує практику за якими противників Риму було піддано вигнанню з території Еллади (Livy, 1935, 45.32).

Надаючи автономію народам та звільняючи міста які колись належали їх союзникам, римляни встановили принцип верховенства римських декретів і безальтернативності щодо їхніх рішень.

Вичерпавши ресурс сенату у розв'язанні майже безперервного потоку звернень і апеляцій від греків і приборкавши повстання Псевдофіліпа під час так званої Четвертої Македонської війни, Рим остаточно переходить до політики цілковитої інтеграції. Спочатку він перетворив Македонію на однойменну провінцію в 146 р. до Р.Х., а згодом Пергамське царство на проконсульську провінцію Азія в 133 р. до Р.Х., що була інтегрована за заповітом царя Аттала – клієнта Риму. Згідно з концепцією М. Манна це звершує етап інтеграції, поширюючи на цю територію зону безпосереднього контролю з боку сенату.

З огляду на вищесказане, пропонуємо розглядати інтеграційні процеси через призму концепції М. Манна «імперія домінування». Вона відповідала етапам: 1) партнерство або рівноправне союзництво (214–197 р. до Р.Х.); 2) встановлення клієнтських стосунків з окремими полісами або правителями (192–168 р. до Р.Х.); 3) перетворення території на провінцію під керівництвом пропретора чи проконсула (від 146 р. до Р.Х.). Інтеграція греків відбувалася радше не завоюванням, як це було на прикладі Іберії чи Італії, а встановленням економічної, військової та дипломатичної гегемонії, що створило умови для безальтернативності інтеграційного курсу для мешканців Еллади та Понту Евксинського.

Становлення імперії передбачало й етап 4) надання римського (у подальшому імперського) громадянства для мешканців провінції. Що є перспективною темою для подальших розвідок. Для римлян зникла потреба у наявності сильних грецьких союзників через утвердження своєї першості у Середземномор'ї. Безпеку своїх кордонів вони починають забезпечувати через залежних правителів, час від часу допомагаючи їм військом. Їхнє залежне становище підкріплювалось фактом відправки допоміжних загонів під час третьої Пунічної війни. Клієнтом Риму став цар одристів – Котіс (це стало можливим через звільнення його сина який перебував у Македонії у якості заручника (Polybius, 1962, 30.17; Livy, 1935, 45.42). Цей жест мав закріпити союзництво там, де римляни не мали свого інтересу в розширені. На сході клієнтські відносини були укладені з царем Віфінії – Прусієм, що не мав жодного відношення до війни Персея та Риму, проте був пов'язаний з першим через одруження з його сестрою. Свої клієнтські відносини з Римом він встановив наприкінці війни визнавши римлян своїми господарями. Також через союзництво з Понтійським царством, а саме з Мітрідатом V Еввергетом, якого Аппіан називає першим понтійським другом римського народу (Appian, 1899, 2.10).

Бібліографічний список

- Бріцці, Дж. 2021. Великі заморські завоювання. В: У. Еко, ред. *Історія європейської цивілізації. Рим*. Харків: Фоліо. С. 74-82.
- Кучма, Р. П., 2022. *Patria est ubicumque est bene: нобілітет у союзницькій війні (90-87 р. до Р.Х.). Інтеграція італіків у римську громадянську общину*. В: І. Срібняк ред.

- Z tarczą albo na tarczy: wojny w historii cywilizacji światowej.* Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra.
- Плутарх. 1991. *Порівняльні життєписи*. Переклад укр. мовою Й. Кобова та Ю. Цимбалюка. Київ: Дніпро.
- Appian. 1899. *Mithridatic Wars, from Appian, The Foreign Wars*. Translated from Greek by H. White. New York: MacMillan
- Eckstein, A. M. 2008. *Rome enters the greek east: from anarchy to hierarchy in the hellenistic mediterranean, 230-170 B.C.* Malden, Mass: Blackwell Pub.
- Harris, W. 1979. *War and imperialism in Republican Rome, 327-70 B.C.* Oxford : Clarendon Press.
- Livy. 1935. *The History of Rome*. Translated from Latin by E. T. Sage. Harvard University Press; London
- Mann, M., 2012. *The sources of social power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mommsen, T. 1874. *Roman history (Vol. 2)*. Berlin: Weidmannsche buchhandlung.
- Polybius. 1962. *The histories of Polybius*. Translated from Greek by E. S. Shuckburgh Bloomington: Indiana University Press.

References

- Appian. 1899. *Mithridatic Wars, from Appian, The Foreign Wars*. Translated from Greek by H. White. New York: MacMillan
- Eckstein, A. M. 2008. *Rome enters the greek east: from anarchy to hierarchy in the hellenistic mediterranean, 230-170 B.C.* Malden, Mass: Blackwell Pub.
- Harris, W. 1979. *War and imperialism in Republican Rome, 327-70 B.C.* Oxford : Clarendon Press.
- Livy. 1935. *The History of Rome*. Translated from Latin by E. T. Sage. Harvard University Press; London
- Mann, M., 2012. *The sources of social power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mommsen, T. 1874. *Roman history (Vol. 2)*. Berlin: Weidmannsche buchhandlung.
- Polybius. 1962. *The histories of Polybius*. Translated from Greek by E. S. Shuckburgh Bloomington: Indiana University Press.
- Brittsi, Dzh. 2021. Velyki zamorski zavoiuvannia [Great overseas conquests]. In: U. Eko, red. *Istoriia yevropeiskoi tsyvilizatsii. Rym*. Kharkiv: Folio. S. 74-82. (in Ukrainian).
- Kuchma, R. P. 2022. Patria est ubicumque est bene: nobilitet u soiuzyntskii viini (90-87 r. do R. Kh.). Intehratsiia italikov u rymsku hromadiansku obshchynu. [Patria est ubicumque est bene: nobility in the Social War (90-87 BC). Integration of the Italians into the Roman civil community] In: I. Sribniak red. *Z tarczą albo na tarczy: wojny w historii cywilizacji światowej*. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra. (in Ukrainian).
- Plutarkh. 1991. *Porivnialni zhyttiepysy*. [Comparative biographies] Translated from Greek Y. Kobova ta Yu. Tsymbaliuka. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 22.07.2025 р.

Kuchma R.

**INTEGRATION OF THE OF HELLAS AND PONTUS EUXINUS STATES
INTO THE ROMAN REPUBLIC (III – II CENTURIES BC)**

This article is dedicated to researching the formation of Roman hegemony in the context of the wars of the 3rd – 2nd centuries BC in the territories of Hellas and Pontus Euxinus (Black Sea region). Tracing the process of transformation of the Roman Republic from a regional power into an empire, special attention is paid to the integration processes of the states of Hellas and Pontus Euxinus, which differ from the integration processes concerning the barbarian societies of Italy and Iberia. The research is conducted through the prism of M. Mann's concept of "empire of domination." Three stages of integration are identified: partnership/alliance, the establishment of client relationships, and direct integration through transformation into a Roman province. The influence of unique practices introduced during integration, such as the "freedom of the Greeks" and Romanization through the practice of taking hostages from local elites, illustrating the flexibility of Roman integration policy, is also considered. It is emphasized that the integration of the Greeks occurred through military, diplomatic, and economic hegemony, which ensured the inevitability of the integration course.

Keywords: Roman expansion, integration, romanization, client states, Hellas, Black Sea region, ancient society, "freedom of the Greeks."